

ויש לתמוה שנעלם "המזייף" ואיננו וגם לא נודע לפני זה. הנה בעיניי פלא הדבר ביותר, כי בכדי לזייף מכתבים אפילו רק אלו שנדפסו ועאכו"כ אלו שלא נדפסו, שכפי המבואר במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר הנ"ל למדו אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הרבה פעמים והפליג בשבחם, הרי צריך להיות לא רק בעל כשרון של זיוף אלא גם בעל ידיעה חשובה בענייני קבלה וחסידות, נוסף על ידיעה פנימית ביחסי האדמו"רים אחד לחבירו ובני ביתם הנזכרים במכתבים. ופלא גדול שאיש בעל כשרונות כאלו לא יפרסם מה שהוא בשנים שלפני גילוי הגניזה ולא אחרי כן. והרי כבר ידוע בדורות שעברו, כשפקפקו במחברו של איזה ספר, הרי הסבירו ג"כ את מי יש לחשוד בחיבורו של ספר או כתב וראוי לכך מפני ידיעותיו. ולמותר להזכיר אשר בנוגע ל"הזהר" הזכירו את שם הר"מ דיליאן. בנוגע לכמה תשובות הראשונים הנה החליפו את הרמב"ן והרשב"א והריטב"א זה בזה וכו'. וכן גם בדורותיו האחרונים, בהנוגע לשר"ת "בשמים ראש", המצבות שמצאו בקרים, הירושלמי ס' קדשים וכו' וכו'. והאריכות בדבר הפשוט אך למותר.

*

תקנה היתה מלפנים שלא ידפיסו ספרים — יהיה מי שיהיה המחבר — מבלי הסכמות. והטעם פשוט, כי כל בן אדם עלול לטעות, ועל כל פשעים ושגיאות תכסה אהבת עצמו והאמונה בשכל עצמו. ואפילו גדולי-ישראל וחד-בדרא אמיתיים (סנה' ז' ע"ב) היו מתייעצים ושואלים חו"ד אחרים קודם שיפסקו פסק דין.

ובדורנו עלוב זה, אין צורך כבר בהסכמות, וכל הרוצה אומר, אשר גם הוא ביכלתו להיות דן יחידי, במקצוע שלו בודאי, ואם המקצוע אינו שלו — הרי הוא משער השערות ועל פיהן יקום דבר. והמדפיס מדפיס והקורא מחליט, שאין אחר מעשה דפוס ולא כלום. הרבי ממונקאטש — בעהמ"ס "מנחת אלעזר" ועוד — אשר בסופה וסערה היתה דרכו ולא ניחת מביטויים חריפים וכו' בכתבו ע"ד כללות מכתבי גניזה זו כותב בזהירות ידועה: "ידי זרים המזייפים שלטו בהם", "השמר והזהר מבלי תאמין בהם" "המכתבים האלו החשודים בזיוף" (דברי תורה, מהדורא ה', ס"ט).

כ"ק מו"ח אדמו"ר מודיע החלטת אביו, לאחר שבחנו כל כתבי הגניזה (מלבד מכתבים בודדים שבאו לאחרים) במשך כמה חדשים, אשר תוכן הכתבים והמכתבים אמיתי הוא והסתירות שימצאו קלות ערך הן לגבי הפלאת תוכנם.

והם היחידים שראו את חלק כתבי גניזה זו שתוכנם: ענייני קבלה, כינויים שונים משמותיו של הקב"ה, שמות מלאכים ושירתן, צירופי שמות והשבעתן ועוד.

ואף על פי כן הנה כותב בעל "אגרות בעל התניא ובני דורו": "שכולם (החוקרים בדבר אמיתות הכתבים) לא נחתו לבדיקה כללית ויסודית של תוכן הכתבים. והגעתי למסקנה שכל (!!!) מכתבי הגניזה שראו אור הדפוס הנם מזוייפים. ומהם שנדפסו והופצו גם בהסכמתם של גדולי ישראל שטעו בזה".

ומי קורא תמים שיטיל ספק בודאות פשוטה כזו?

מ. שניאורסאהן

ב

כשהתחלתי לסדר את האגרות והתעודות שבספרי "אגרות בעל-התניא ובני דורו", לא ידעתי עדיין על זיופם של מכתבי "הגניזה החרסונית". לא היו אז ברשותי כל חוברות "התמים", אשר שם מובאות אגרות אלו בפ"ע, והייתי מאספן מס' "בית צדיקים" ו"גנזי

נסתרות" וכדו'. והנה אע"פ שבס' "גנזי נסתרות" נדפסו כל האגרות בלא ציון מקורן, הרגשתי מיד בתחילת עבודתי, כי אפשר להבחין עפ"י הסגנון איזה מכתב או תעודה מוצאו מן ה"גניזה". הדבר החל מעורר חשד בלבי: היאך אפשר שמכתבים המיוחסים לעשרות מגדולי רבותינו, אשר כל אחד מהם יש לו סגנון ספציפי מובהק, כולם יהיו נכתבים בסגנון אחד. וסגנון זה אין לו כל דמיון אף לסגנונו של אחד מהם במכתביהם האמיתיים. מכתבי הגניזה דנים בענינים שונים ומשונים: אישורים על קבלת כספים, חרמות, פסקי דין, בין איש לאשתו, בין אב לבתו, תשובות בהלכה ופדיוני-נפש — אשר אפילו אילו מעטו של אדם אחד יצאו הדברים צריך היה להשתנות סגנונם בהתאם לתכנם — וב"גניזה" זה נכתב הכל בסגנון אחד ממש: אותו אוצר-מלים, אותן מליצות אותם התארים, אותו התחביר, אותו הזשארגאן, אותם שיבושי הלשון, אותן שאלות השלום והפתיחות והתתימות. עד כדי כך, שמי שיש לו חוש ספרותי כל שהוא יוכל לזהות את מקור כל מכתב עפ"י סגנונו באותה הקלות שאפשר להבחין, למשל, בין קטע מן הרמב"ם לקטע מן "ליקוטי מהר"ן" מברסלב.

[ואילו היה צל של אמת ב"גניזה" זו ואילו באמת נכתבו הכתבים ע"י אלו שלהם הם מיוחסים, אילו כן ודאי וברי שאי אפשר לכ"ז שיהיה נכתב בסגנון אחד. אבל היות ובעליל תחזינה עינינו, אפילו בהשקפה ראשונה, שכל הכתבים כולם בסגנון אחד הם כתובים, על כרחנו נחליט שכל ה"גניזה" הלזו בכזיב לדתה וכל הכתבים מעשה ידי זיפן דיליטנט המה, אשר לא יכול לשכל את ידיו באומנות הכתיבה לכתוב בסגנונות שונים.]

התחלתי לחקור בפרשה זו ומצאתי שכבר דשו בה רבים וגם נתפרסמו דעותיהם הן לחיוב והן לשלילה:

אדמו"ר מגור זצ"ל, שנשלחו אליו העתקות המכתבים (כמובא בספרי עמ' רמ"א), חיוות דעתו כי מזוייפים הם, וכפי ששמעתי מפי בנו, האדמו"ר שליט"א, הגיע למסקנתו זאת על סמך הסגנון, התארים וכדו', שאינם הולמים את אלו החתומים, כביכול, על המכתבים. [היתה לפני העתקה ממכתבו של האדמו"ר מגור זצ"ל, מיום א' אמור כ"ד למב"י (תרפ"ה — ח' ?) אל אחיינו וגיסו ר' פינחס-יעקב לעווין שיחי' ונעתק בסופו בזה"ל: "בטח נודע לך אשר המכתבים אשר נדפסו מחדש בחותם הבעש"ט ז"ל כולם מזוייפים, וכאשר הוצאת סגולה מתעתדים לחזור ולהדפיסם טוב להודיעם". עכ"ל.]

גם אדמו"ר מוהר"א שפירא זצ"ל ממונקאטש (בס' "דברי תורה", מהדורא חמישאה, סי' ט') דן במכתבי ה"גניזה" והוכיח את זיופם על סמך סגנונם, הדברים המובאים בהם כנגד הלכות מפורשות ותאריכים שהמציאות סותרתם. הרי כאן קטעים מלשוננו שם:

... חתום שם "אברהם משה" והסופר לא הי' שמו "אברהם" כלל רק משה

וכ"כ על מצבתו ובצוואתו כנודע... והמזויף בחשבו להשביח מקחו כדי

להאמין לו עוד הוסיף השם אברהם... תראה עוד דוגמא מזיופי המכתבים

האלו... ע"כ הוכחה ברורה היא שהמכתב הלז מזויף. והן אלו (לדוגמא)

הוכחות גדולות וממנו תקיש על השאר, קורא נעים, השמר והזהר מבלי

תאמין בם כי לא יועילו לאמונת ה' ועבדיו ולא ליר"א ותורה וד"ל ברמיזא.

יראה כל רואה ומכיר לשון רבינו הבעש"ט הק' במכתביו האמיתיים שבס'

תולדות יעקב יוסף (מ"ש לגיסו הגה"ק ר"ג קיטובער זי"ע) כיכר שבמכתבים

האלו שנדפסו מחדש כי אין זה לשונו ותואריו ודרך קולמוסו של רבינו.

ולדוגמא והוכחה אציג בזה באיזהו מקומן מקצת מהם: הביא בס' הנז' (דף

מ"א) פסק... ואחזתני רעדה איך לא יבושו בדור הזה להדפיס שקר גלוי

אשר מביא לידי צחוק מכאיב ולתלות בוקי סריקי בקדושי עליון ח"ו. הן

נודעת זאת כי בשנת תק"ה לא הי' אז בעולם עדיין ה"ק... ואיך חתם אז בזמן הבעש"ט על הפסק בהיותו ילד קטן, או לא נולד עוד והי' בגלגול הקדום. וכן ה"ק ה"ר משה... לא הי' אז עדיין רב בק'... וא"צ להאריך בדברים הפשוטים רק להוציא מלבות הפתאים המאמינים לכל דבר. והוא מעשי ידי בע"ד כדי להכחיש עי"ז האמונה האמיתית במה שצריכין להאמין... וכן לדוגמא אציג מ"ש שם אגרת... דרך כלל נראה ברור כי יד זיפן שלט בכל אלו המכתבים. אולי רצה העיט צבוע להשביח מקחו לומר שמתנהג (להבדיל) כהבעש"ט... וכאשר דרכו יאהב לישן הרבה עד שעה 7 גם בקיץ ע"כ זיף וכתב כן... ע"כ אחיי ורעיי השמרו לבל תסמכו אפי' סמיכה כל שהוא על המכתבים האלו החשודים בזיוף... עכ"ל.

הארכתי להביא קטעים אלו כדי להראות באיזו זהירות מדבר הרבי ממונקאטש על מכתבי ה"גניזה".

וכן החליטו על זיופה של "הגניזה החרסונית" כמה מן הסופרים והחוקרים, וכמה מהם אשר בתחילה נטו להאמין באמיתותה.

לעומתם כ' אדמו"ר הרי"ץ מלובאוויץ נ"ע בשם אביו נ"ע, כי המכתבים אינם אלא העתקות אבל תכנם אוטנטי הוא.

כשנודע לי כל הנ"ל, השקעתי עצמי במשך כמה חדשים בחקירת המכתבים ובבדיקתם אחד-אחד * והגעתי למסקנא ברורה בלא שום ספק, שכל מכתבי הגניזה שראו את אור הדפוס גם מזוייפים. ולא זו בלבד, אלא הוסיפו לא הצליח במלאכתו, עד שרובם של המכתבים הם מזוייפים מתוכם.

מחמת טעמים שאכ"מ, החלטתי להשמיט בדבריי על הגניזה את שמותיהם של בעלי הדעות השונות שבגד"ז ולכתוב הדברים בסתמא, בלשון י"א כך וי"א כך, ולהביא אח"כ את הראיות וההוספות למסקנתי לפני משפט הקוראים. לפיכך כשהרציתי על השתלשלות מציאת הכתבים ורכישתם, והשתמשתי לשם כך בלשונו של קטע ממכתבו של אדמו"ר הרי"ץ ז"ל שב"התמים", לא הבאתי את סיום המכתב שבו מסקנתו ע"ד אמיתת המכתבים (וח"ו לא היתה בזה איזו כוונה פסולה).

בקונטרס הגניזה שבסוף ספרי, הבאתי תבילות ראיות להוכחת הזיוף, המתחלקות לשני סוגים: ראיות פרטיות להוכיח זיופם של המכתבים מתוכם בצורת עשרות רבות של הערות (שלא הושב עליהם עד כה), וראיות כלליות, בנוגע לכל המכתבים כולם. אחזור כאן בקיצור על כמה מן האחרונות.

(א) הסגנון האחד: המכתבים מיוחסים ליותר מ-30 כותבים, ואעפ"כ כולם הם בסגנון א' ממש, בלשון עלגים דלה ומשובשת — היפוכה הגמור של שפת מכתבי-רבותינו האמיתיים.

* מסתבר שכל החוקרים בדבר זה לא נחתו לבדיקה כללית ויסודית של תוכן הכתבים, שנתפרסמו במשך הזמן במקומות שונים, ושל כל צדדי הענין. רובם דנו בזה על סמך בדיקה ועיון מקופיא, או שדנו רק על אגרות מסויימות שנתעסקו בהן. גם רבנו הרש"ב נ"ע, מניח אני שבשעת עסקו בזה לא היו מונחים לפניו לוחות-השנים של זמני כתיבת האגרות ולא עסק בבדיקת התאריכים ולא היו לפניו כל ספרי תולדות הרביים ותאריכי לידתם ופטירתם, ודאי שלא הלך לחפש, למשל, בספרי הביבליוגרפים, אם נדפסו תשובות הרדב"ז באמשטרדם או לאו (ראה לקמן במאמרנו) ולא הלך לחטט ולמצוא, מתי התקיימה חתונתה של אדיל בתו של ר"ג מברסלב (ראה ב"אגרות בעל-התניא" ריש עמ' רמ"ו שעפ"י מוכח שסיפורם של הזיפנים, כי המכתבים נמצאו אצל הרבי מרוז"ין זצ"ל, בשקר יסודו).

על התשובה לראיה זו כתבתי לעיל. ועוד אתמה על הראי' מחיקוי המשיטא של הסופרים לדמיון הסגנונות.

(ב) היחס שבין בעלי המכתבים זל"ז תמיד מובלט ומודגש הדגשה יתירה. בכ"מ שהרב כותב לתלמידו הריהו מדגיש "לתלמידי" וחותרם "רבך ומורך". גם הכותב אל חברו מדגיש תמיד "חברי" או "בן גילי". בכלל אין דרך גדולי הדורות להבליט את רבנותם ולהדגיש למקבלי מכתביהם, כי הם תלמידיהם. במכתבי אדמו"ר הזקן האמיתיים לא מצאנו בשום מקום את הכינוי "תלמידי", "חברי", "בן גילי" או חתימה בנוסח "מורך רבך" — ולעומת זאת מוצאים אנו כך בקביעות בכל מכתבי הגניזה. הווייפן רוצה כ"כ לדייק בד"ז עד שבמכתבי ר"א המלאך לרבנו הזקן הריהו מכנהו "תלמידי וחברי" (עי' ב"אגרות בעל-התניא", עמ' רנ"ז, מכ' ל"ח, ל"ט ועוד) — להבליט את היחס של "רב חבר" אל "תלמיד חבר". לדוגמא עיי"ש עמ' רנ"ה במכתב ל"ג המתחיל "אל כ"ק אדמו"ר הק' מוהר"ר אברהם" וחותרם "מנאי חברו ותלמידו" — דיוק מגוחך ומופלא של זיפן! על ראיות אלו לא הושב ולא כלום.

(ג) שמות וכינויים וחתימות: בכל מכתבי המגיד ממעזריטש ובנו הריהם מכנים את רבנו בשם "זלמינא". כמעט שלא זכה אף פ"א להיות מכונה בשמו המלא "שניאור זלמן", ואפילו במקום שכותבים עליו תארים מופלגים כגון: "לכבוד קדושת תלמידי הרה"ג הקדוש עטרת ראשי איש אלקים וכו' מוהר"ר זלמינא יחי' " (שם, עמ' רנ"ד, סי' כ"ח). או במכתב המלצה שהמגיד נותן לו לאיסוף מעות לפדיון שבויים (שם, שם, סי' כ"ט) [בספרי תליתי זאת במה שהכינוי "זלמינא" לא היה מצוי בליטא ורייסין, ומה"ט היו מציינים חסידי חב"ד בסיפוריהם שכך היה מכונה הרב אצל רבו הה"מ ממזריטש. והווייפן רצה להדגיש זאת ולא החסיר אף פ"א שלא כינהו בכינוי זה. אך הרה"ג ר"ל גרוסמן שליט"א העירני, כי גם בוואלין לא נמצא כלל הכינוי זלמינא אלא זלמניו וכדו', כינוי זה לא נמצא אלא בפודוליא ואינו נכתב אלא זלמונא בוא"ו, ולא זלמינא ביו"ד, כמו שהוא נכתב בכל מכתבי הגניזה בלא יוצא מן הכלל]. כמו"כ פונים הכותבים לר' משולם זוסיא בכינוי "זושע" וכן אברהמיני, בעריניא וכדו', שלא כדרך רבותינו לכנות חבריהם בשמם ולא בכינויי הקטנה ובחגיכותיהם.

רבנו חותם בכל מכתביו להה"מ "שניאור זלמן בן רבקה", בשם אמו דוקא. כנהוג בפדיון נפש. גם בזה הפריז הווייפן מאד והחתים את רבנו בצורה זו אפילו בפתקאות שתכנן עוסק בענינים שוטפים גרידא [ולא נמצא א' מכל רבותינו בדורות ההם שבכל מכתביו לרבו חתם רק בשם אמו. הרי במכתבי רבנו הזקן האמיתיים לא מצאנו כזאת, אלא פעם א' בלבד במכתבו אל בעל ההפלא"ה, המובא ב"אגרות בעל-התניא", עמ' קי"ז-קי"ח].

בהרבה מקומות מוסיף הווייפן לתואר מקבל המכתב גם את שם עירו, ביחוד כשמקבל המכתב ידוע ומפורסם ע"ש העיר. ונכשל בזה, כי בתאריך כתיבת המכתב לא היה עדיין יושב בעיר ההיא. ברוב המכתבים שמוזכר בהם רי"י הכהן בעל "תולדות יעקב יוסף", גם במכתבים שקודם שנת תק"ל, מוסיף הווייפן "מפולנאה" וכן מביא עובדות שכאילו קרו לו כרבה של פולנאה, אע"פ שהוא לא נתמנה לרב בפולנאה עד אחר פטירתו של ר' ליב מוכיח מפולנאה בכ"א טבת תק"ל (ראה "דמויות מגדולי החסידות", פרק על בעל ה"תולדות"). בטעות זו נתפס הווייפן 18 פעמים במכתבים שנדפסו ב"התמים", בסימנים: ג"ה, ג"ח, פ"ט, ק', ק"י, קי"ז, קכ"א, קל"ט, קמ"ב, קמ"ט, קס"ד, קע"ד, קע"ה, קפ"ב, קפ"ז, קפ"ח, קפ"ט, קצ"ו.

במקום שיש למקבלי המכתבים שמות משפחה, כגון רפפורט או הורוויץ, דייק הווייפן

לכתוב את שם המשפחה, דבר שאינו נוהג בדורות ההם.
וגם על הוכחות אלו לא הושבה כל תשובה.

(ד) תאריכים: ברוב המכתבים העתיקים המגיעים לידינו ע"י העתקות אין בכלל תאריכים, או שנשתמר בהם פרט השנה בלבד. במכתבי הגניזה (שגם הם רק העתקות הנם) יש כמעט בכולם (למעלה מ-90%) תאריכים מדויקים. דיוק יתר של זייפן. ברם כמעט כל התאריכים הם רק לימות השבוע עפ"י הפרשיות, מבלי להזכיר את מספר ימי החודש. זוהי דרך קלה ונוחה להמנע מסתירות בהתאמת ימי השבוע לימי החודש ומ"כתיבת" מכתבים בשבת קודש. כמו"כ נמנע זייפנו מכתביבת מכתבים בפרשיות שהפסח חל בהן אבל בכ"ז נכשל פעמים רבות בתאריכים שניכר זיופם בפרשיות שפעמים מתחברות ופעמים גפרדות, בשנים מעוברות ופשוטות, ובימי החגים החלים באמצע השבוע. ופעמים שכתב את מספר ימי החודש ונמצא ביום השבת. ראה על כך במקומות רבים בהערותי שב"קונ"ט" טרס הגניזה".

לא רק החיים כותבים מכתבים אצל זייפנו אלא גם המתים. את תאריכי פטירתם של המפורסמים ידע הזייפן ולא נכשל בהם, אבל באלו ששנות פטירתם אינן מפורסמות כ"כ, כגון ר' זוסיא מאגיפולי (ראה "אגרות בעל-התניא", עמ' רס"ו-ז, מכתבים ס"ד וס"ח), דבורה-לאה בתו של אדמו"ר הזקן (שם, עמ' רס"ה, מכ' ס"א) ורח"ח מאמדור (ראה לקמן). ולא רק ב"תחית המתים" עוסק זייפנו השלימזל, אלא גם להיפך... לדוגמא: ר"פ רייזעס חותם אצלו "בהגאון רח"ה שיק זצ"ל" בעוד דח"ה בחיים חייתו (ראה שם, עמ' רס"ד-ה, סי' נ"ח וס'). וכן בכל מכתבי רבנו הזקן הוא מוחתם אצל הזייפן: "במוהר"ר ברוך ז"ל", גם לפני שנת תק"מ, בשנים שנתברר לנו שעדין היה חי. (כמבואר ב"אגרות בעל-התניא", עמ' א"ב).

ועל כל זה לא הושב ולא כלום. והרי טעויות מסוג זה וכיו"ב אינן טעות הבחור הזעזער אגב שיטפיה, אלא טעויות "הבחור המחבר" בגלל חוסר ידיעה.

(ה) מראיהן של האגרות: כל אלו שראו את אגרות הגניזה מעידים, כי היה להן מראה של אגרות מקוריות. כך מתוארות האגרות ב"רשומות" כרך ב': "גייר עתיק בלה ומלוכ" לך... מקופל ארבעה כקיפול אגרת. מבחוץ היתה האגרת סגורה ברצועת נייר דקה, האחוזה מזה ומזה, לשני צדי האגרת, בדבק, וקטועה באמצע במקום הפתיחה... כתובת האגרת מבחוץ היא...".

כפי שנתברר אין אלו אגרות מקוריות אלא העתקה. א"כ איזה מעתיק יבא להעתיק אגרת בצורה זו? לשם מה נכתבה הכתובת ע"ג האגרת? ולשם מה הודבקה מבחוץ רצועת הנייר? — ע"כ צ"ל שאי"ז אלא מעשה ידי זייפן, הרוצה לזייף אגרת מקורית, כדי למכרה בכסף מלא!

ע"ז השיב אדמו"ר הרמ"מ שליט"א (באגרתו ב"הספר" קונטרס א'), כי "מי שראה מאות מכתבים אלו בב"א, שבאופן כזה הביאו אותם למכירה לב"כ לובאוויטש, לא היה מקום לדעה כי זהו גוף כי"ק, כיון שבכולם הכתב וכן הקלף היה דומה בכל הפרטים. ומזייף שרצה לעשות זיופו באופן כזה יכול היה לקוות למצוא קונה רק בין כאלו שאין להם חוש של בקורת ושכל בריא פשוט". ולפיכך חודשה שם השערה, שאמנם מועתקות (קרי: מזויפות) הן אגרות אלו, אבל לא מוכריהן לר' שמואל גור-ארי' זייפון בשביל בצע כסף, אלא שהועתקו (קרי: שנוזייפו) ע"י שלוחיו של האדמו"ר מרוזין זצ"ל, כדי להשאירן בארכיב הממשלה הרוסית תחת האגרות המקוריות, שהוחזרו אל הרבי מרוזין. השערה זו סתירות יש לה: השליח שהוליד חלק מהאגרות מר"ש גור-ארי' באודיסא אל

אדמו"ר הרש"ב נ"ע ברוסטוב ענ"ד העיד לפניי; כי האגרות נקנו בעד הון תועפות בתור מקוריות (ורק לאחר העיון גילה אדמו"ר ז"ל שאינן אלא העתקות). כן שמעתי מכמה אנשים, שהיו באודיסא באותה תקופה וכן נראה ממאמרו של כהנא שיובא לקמן. וכן כתב הרב פרופ' ר"ש אסף (ז"ל) ב"התור" (תרפ"ג, גל' 10), שקנה בעצמו כמה אגרות אצל המו"ס שפירא (הוא הזיפן דגן, כמבואר להלן). וכן כתוב בהקדמות הס' "בית צדי-קים", "חמדה גנוזה", ו"ליקוטים תלפיות", כי מכתבי הגניזה המתפרסמים שם הועתקו "מגוף כי"ק ממש" של הבעש"ט ותלמידיו. גם אל אדמו"ר מהרי"ד זצ"ל מבעלז הובא מכתב א' בתור גוף כי"ק הבעש"ט, והרבי הכיר על אתר בזיופו, כפי ששמעתי מהרה"ג החסיד ריי"מ אהרנברג שליט"א ראב"ד דעיה"ק יפו (ויש בזה סיפור דברים שאכ"מ). גם מלשונו של אדמו"ר הריי"ץ נ"ע במכתבו ב"התמים" (הובא ב"אגרות בעל-התניא", עמ' ר"מ) נראה בעליל, שהאגרות נמכרו כמקוריות. שהרי זה לשונו שם: "בשום אופן לא חפצו המוכרים לגלות באיזה דרך הגיעו אליהם הכתבי"ד והספרים, ומראה פניהם העיר חשד של זיוף. אבל מכיון שראו הקונים, כי כל כתב מכתב וספר, כתוב עליו כי נמצא בעת החפוש שהי' בביתו של הצדיק מרוזין וחתום בגושפנקא דמלכא בשעה ומצויין במספר (נומער) עם חתימתו של הפקיד, התחילו לקנות במחירים גבוהים".

הרי שפתיו ברור מללו, שהחותמת הרוסית הסירה החשד מלבות הקונים ועי"ז האמינו במקוריות הכתבים ולא שמו לבם לצורת הכתב האחידה שבכל המכתבים (וכן מסופר עוד במכתב ההוא, כי היו בגניזה זו גם "ספרים נדפסים שלמד בהם מורנו הבעש"ט, חותמו של הבעש"ט וכלי כסף של בשמים של הבעש"ט". ואם נכונה ההשערה הנ"ל, שמקורה לא פורש, מסתמא היה אדמו"ר מרוזין מעונין להשיב אליו גם את הספרים והחותם ושאר הדברים הנ"ל וגם אותם החליפו בחשאי ושמו אחרים תחתיהם. וא"כ מהו היחוס של כל הדברים הללו שנמכרו בכסף מלא כאילו היו משל הבעש"ט?).

א"כ הדרא דבר הוכחתי לדוכתיה, שמוכרי הכתבים לא היו אלא זייפנים רמאים. וכנראה שהזיפן לא קיוה מלכתחילה למצוא קונה א' לכל המכתבים, אלא רצה למכרם לאחדים מעט-מעט, ור"ש גור-ארי' קנה את כולם בסיטונות בב"א, "ללא חוש של ביקורת".

ועוד: אילו נכונה היתה השערה זאת, הרי היו צריכים להימצא הכתבים המקוריים אצל צאצאיו של אדמו"ר מרוזין. שהרי מיום שברח לגליציא ישב הר"י מרוזין בשלוה במקומו. וכן כל צאצאיו ישבו במקומותיהם באין מחריד ולא אבד שום דבר מאוצרותיהם בענין רע (עד ימי המלחמות האחרונות) וא"כ לאן נעלם כל האוצר הבלום הזה וזכרו? גם לשון הכתובת והחותמת ברוסית, המובאת כמקורה ב"אגרות בעל-התניא" (עמ' רמ"ד), אפשר להוליך שולל על ידה רק חסידים ואנשי-מעשה משלנו ולא את פקידי מלכות רוסיא "המבינים רוסית יותר מאשר חסידות".

אך באמת, לעצם הוכחת הזיוף, כל הסתירות הברורות הללו להשערה הנ"ל אך למותר הן. דאפילו אילו יהיבנא לי' טענה זו, עדיין לא נסתרו שאר הוכחות הזיוף שהבאתי לעיל ושאביא לקמן.

ו) כפי שהוכחה הבדיקה החימית (ראה בקיצור ב"אגרות בעל-התניא", עמ' רמ"א ובאריכות במוסף ל"דבר", גל' 1044, מי"ט חשון תרפ"ט, במאמרו של י. פ. וב"מאזנים", תרפ"ט, גל' י"ח, במאמרו של ד"ר א. שבדרון), החלו לייצר נייר מסוגו של נייר המכתבים שלנו רק בשנות תר"ו-תרל"ב, כלומר לפחות כ-6 שנים לאחר מאסרו של הרבי מרוזין, א"כ היאך תתפרש הכתובת הרוסית (שהיא ה"עדות" על אמיתיות הכתבים), שהכתבים נלקחו בזמן מאסרו של הרבי מרוזין?

ע"ז הושב, לפי ההשערה, שרובם המכריע של המכתבים נכתב על קלף ולא על נייר, ואלו שנכתבו על נייר נכתבו ע"י המעתיקים (המזוייפים) בפקודת האדמו"ר מרוזין על נייר חדש ולא על נייר ישן. והנה רק בתר"ו החחלו בכלל לייצר נייר כזה, והר"י מרוזין נסתלק בג' מ"ח תרי"א, ומסופקני מאד אם כבר היה אז ברוסיה הנייר החדש הזה. כי עד שהגיעו האמצאות הטכניות החדשות שבמערב אירופה לרוסיה הנחשלת, מסתמא היו מייצרים עדיין נייר מסמרטוטים כאשר לפנינו (וד"ז עשוי להתברר כיום ע"י בדיקה חימית של הספרים שנדפסו ברוסיה בימים ההם). אך עכ"פ המכתבים שעל נייר ודאי מזוייפים הם, והחלק יעיד על הכלל...

וגם עצם כתיבת מכתבים כאלו על קלף ולא על נייר פשוט אינה אלא ראייה שמזוייפים הם. כי בתקופה ההיא לא היה אדם כותב מכתבים משפחתיים ושאר פתקאות קצרות על קלף.

וכ"ז אינו אלא לפלפולא בעלמא, כיון דלא איכפת לנו כלל אפילו אם תפול אחת מן הראיות, דבלא"ה הוכח הזיוף ע"י שאר הראיות.

(ז) רובו המכריע של המכתבים אין בו ד"ת כלל ואינו אלא פתקאות קצרות במילי דעלמא גרידא. היעלה עה"ד שבאוצרותיו של אדמו"ר מרוזין ז"ל, נכדם של הה"מ ובנו הר"א המלאך, לא נמצא אף מכתב א' של אבותיו-זקניו אלו בד"ת ויראה שיהיה ארכו יותר מג' וד' שורות?!

ע"ז משיב אדמו"ר הרמ"מ שליט"א, שהמכתבים התכניים נמצאים בחלק שלא ניתן לפירסום, וגם אין דרך גדולי החסידות לכתוב הרבה ד"ת ועיקר כתיבתם היה במילי דעלמא וכיו"ב.

ועדיין תמיהתי בעינה עומדת: מתוך מאות מכתבים לא נמצא אף מכתב א' של דברי תורה הראויים לפירסום ברבים ואינם "עיונים עמוקים בקבלה שא"א למוסרם רק ע"י מי שהוא ראוי לזה בצדקתו ויראתו ובידיעתו הגדולה שבתורה"? היוכל להיות שמכל עשרות גדולי התורה, שכאילו נאספו אוצרותיהם לגנוזי הרוזיני, לא נמצאה אף תשובה אחת בתורה הנגלית בהלכות המסורות לכל אדם?!

לענ"ד לא אוכל לתרץ תמיהה זאת אלא בכך, שהזיפן המסכן עם-הארץ היה ולא היה בכחו "לייצר" דברים כאלו. וכשניסה כחו פעמים מועטות בכגון אלו, נזהר מלהתפס בכך וכתב ע"ז רק בדרך רמז, למשל (ראה ב"אגרות בעל-התניא", עמ' רס"ז סי' ס"ט):

ב"ה א' וירא תקס"ט. לתלמידי הרב החו"ב גאון וקדוש מ' אהרן יח"נ מסטראשעלע. לפלא עיינתי בכל המקומות שציין לי ולא מצאתי רק בקובץ תשובת הרמב"ם ח"ב תשובה נ"ח מצאתי ומקיל ג"כ כדעתי והצדק אתו. ואם חכם בני ישמח לבי גם אני. מגאי רבו אוהבו וכו' ש"ז...

ונכשל הזיפן בזה, כי כל תשובות הרמב"ם שנדפסו קודם לתאריך מכתב זה היו נקראות בשם "אגרות ושו"ת הרמב"ם" או "פאר הדור" וכדו' ולא היו מחולקות לחלקים. ההוצאה הראשונה והיחידה הקרויה "קובץ תשובות הרמב"ם" ויש בה ג' חלקים נדפסה בליפסיה בש' תרי"ט (ראה רשימה ביבליוגרפית ב"קובץ הרמב"ם", ירושלים, תרצ"ה), ואפילו בהוצאה זו אין בכלל בחלק ב' תשובה נ"ח ואין שם כלל חלוקה לסימנים. וכן נכשל זיפננו בכנותו את ר"א הלוי ע"ש העיר סטראשעלע, שלא שהתיישב בה אלא כמה שנים לאחר פטירת אדמו"ר הזקן, כמובא בס' "בית רבי". ובטעות זו נכשל הזיפן פעמיים (ראה "אג' בעל-התניא", עמ' רס"א, סי' נ'). וגם נכשל בלשון יח"נ (= יחיה נצח), שאינו מצוי במכתבי רבנו האמיתיים.

עוד דוגמא לבקיאותו של הזיפן בעניני הלכה (ראה ב„אגרות בעל-התניא“, עמ' רמ"ה בהערה למכתב שנדפס ב„התמים“ סי' קמ"ה), בהביאו תשובת הרדב"ז חלק אבן העזר — ולא ידע כי תשובות הרדב"ז אינן מסודרות כלל על סדר הטורים ואין בהן כלל חלק אבן העזר (נראה שהרדב"ז שימש לו להזיפן אבן נגף, כי במכ', המובא ב„אגרות בעל-התניא“, עמ' רנ"א, הוא מצוה לקנות „תשובת הרדב"ז כל החלקים דפוס אמשטרדם“ דוקא, ולא ידע כי הרדב"ז לא נדפס מעולם באמשטרדם).

(ח) יש להתפלא על הזיפן, מדוע הוציא לשוק רק „מכתבים קדושים“ — ותו לא מידי. מדוע שכח לזיף גם איזה מסמכים של הערכאות הרוסיים בנוגע למאסרו של הרבי מרוזין ושל האשמות נגדו? הרי לדבריו נשדד כל הארכיון הממשלתי? — לדידי תתישב קושיא זו בפשיטות, אם נשים לבנו לבקיאותו של זיפנו בלשון הרוסית הנראית בעליל בכתובת הרוסית הנ"ל. וגם כנראה היתה מטרתו של הזיפן להפיץ את סחורתו בין לקוחות חסידים ואנשי מעשה המתענינים יותר ב„מכתבים קדושים“ מאשר במיסמכים היסטוריים של ערכאות של גויים.

*

כל אלו הוכחות כלליות הן לזיופם של כל המכתבים כולם, מלבד זאת הבאתי ב„קונטרס הגניזה“, שבסוף ספרי „אגרות בעל-התניא“, עשרות רבות של הערות פרטיות, המוכיחות כי המכתבים מזוייפים מתוכם. והקורא את כל האמור שם יווכח, כי מעטים הם המכתבים הנקיים מכל פגם ו„סירכא“ ואין למצוא אף מכתב א', בין כ-320 המכתבים, שתכנו וסגנונו „מעוררים אימון“. הזיפן הבלתי מוצלח משנה עתים ומחליף את הזמנים ומחיה מתים, נוסף על כשלונו בחיקוי הסגנון ובסיפורו הבדוי על מקור מציאת הכתבים. לדוגמא של מכתבים המזוייפים מתוכם, הרי כאן אחד מגי רבים:

ב"ה, יום ב' ח' כסלו תקנטי"ת פטירבורג בתפיסה.

לבניי לבנותיי לאנ"ש הנאהבים והנעימים ולכל הדורשים בשלומי ה"ע"י א"נס"ו.

פן ח"ו בל יגזור ה' לחיים מרוב עונותי ובל אזכה עוד להתראות אתכם ח"ו, הנני מצוה כהיום כי כל אשר יצא מפי ידי"ג הרב הק' ה"ר חיים חייקל מאמדורה י"ג וידי"ג הרב הק' ה"ר שלמה מקארלין נ"י כן יכום וכן יהי' הן בחלוקת הירושה והן בשאר הענינים. והשי"ת יעזור ויושיע בכל מלין דמטיבין א"נס"ו.

יותר אין לי רשות לכתוב מפני הרשות וד"ל.

אביכם הדו"ש תמ... שני אור זלמן בא"א מו"ר ברוך...
ישתדלו נא להדלקת נר חנוכה בהתפיסה.

והנה רח"ח מאמדור נפטר בכ"ג אדר תקמ"ז — י"ב שנים קודם לתאריך מכתב זה, ור"ש מקרלין נהרג במלחמת פולין-רוסיה בכ"ד תמוז תקנ"ב — ז' שנים קודם לתאריך מכ' זה.

*

עד כאן דבריי בנוגע לתשובות שהושבו על הוכחותיי לזיופה של הגניזה. אבל אדמו"ר מלובאוויץ שליט"א הביא גם שתי ראיות להוכחת אמיתותם של הכתבים. האחת — כי נמצאו שם דברים שלא נודעו ברבים אם לא במסורת סודית וכו', ועי"ז רצונו להוכיח שכל מכתבי הגניזה אמיתיים הם.

והנה בראשית דיוני בזה הדגשתי, שאין מסקנתי מכוונת אלא למכתבים שראו את אור הדפוס. ובאלו לא נמצאה שום „תגלית“ חדשה וזיופם מוכח כמש"ל. ובאר לאלו שלא

נדפסו, כמובן שלא אוכל להחליט כלום כ"ז שלא ראיתם. אלא שאפילו, אם יוכח שנמצאו בהם דברים כאלו, אין בזה כל ראיה להוכיח את אמיתותם של השאר. כי דעת לנבון נקל שהמזייף שטר אחד, הרי זה הוחזק זייפן ואין נאמנות לשאר שטרותיו, משא"כ איפכא; אם קיים אדם א' משטרותיו, עדיין אין שום ראיה שכל שאר שטרותיו אמיתיים הם. וה"ה לנד"ד: הרי מחבר המכתבים הללו הוחזק זייפן וכל זמן שלא הוכחה אמיתות הכתבים, הרי כולם, אפילו אלו שלא הוכח זיופם בעליל, בחזקת מזוייפים. אבל לאידך גיסא, אפילו אם יתקיימו בחותמיהם כמה מן הכתבים, אין זו אלא הוכחה לגבי המקויימים בלבד ולא לגבי שאר הכתבים.

גם התמיהה כיצד יכול בן תמותה פשוט למוץ מאצבעו צירופי שמות וכיו"ב אינה תמוהה כ"כ. וכי כ"כ קשה להשיג ספרי קבלה עתיקים ולהעתיק משם צירופי שמות ושאר דברים שהם באמת "עיונים עמוקים בקבלה" העומדים ברומן ש"ע... ?

וההשואה להוספות שבתלמוד של רבנן סבוראי, לא ידעתי מה טיבה לנד"ד ?

הראיה השניה: כיצד נעלם המזייף ואיננו.

להפיס דעתם של הסקרנים, אהיה מוכרח לגלות בזה את מסתרי זהותו של זייפננו: בשבועון "הישוב" (תרפ"ה, גליון כ"ד) נדפס מאמר מאת אברהם כהנא וזה לשונו:

בחורף שנת תרע"ו, בקיוב, היה הדבר. המו"ס הנודד ש פ י ר א, שהיה עני וקבצן יזתר מסוחר, בא אלי שוב לקבל מתנת ידי ע"ח ספרים, שהיה מבטיחני בכל פעם להביא ורק לפעמים רחוקות מאד ובמדה בלתי מספקת כלל היה מקיים את דברו. לבסוף החלטתי שלא ליתן יותר מכספי. — אבל בהן שלי — התחיל מתחנן — ביום א' הבא (הדבר היה ביום ה') שהיה צריך להכנות שבת) אביא לך אגרת בכתב ידו של הבעש"ט בעצמו. — טוב — היתה תשובתי — אם תביא אגרת של הבעש"ט, ודאי לא אהיה קמצן. תקבל כ"ה רובל, אם לא יותר.

ביום א' הביא לי באמת כ"י של אגרת הבעש"ט. אבל לאחר הבדיקה נוכחתי, כי האגרת היא מזוייפת. הנייר היה אמנם ישן-נושן, אבל התעודה נזדייפה באופן בלתי מוצלח ביותר: הדיו היתה חדשה וחריפה והיתה מבצבצת מן הצד השני וגם הלכלוך והטשטוש, שנעשה במכוון בצד הכתב, כדי לסמא את עיני הקונה ולהעמידו על עתיקותו של הכתב, ג"כ לא נעשו באופן מספיק. גם משיכת הכתב היתה חדשה ביותר לעין בוחנת המבדילה בין ישן לחדש. את האגרת לא קניתי, כמובן, אבל לשם זכרון עשיתי לי העתקה הימנה, וזה היה תכנה אות באות:

ב"ה, יום ה' לסדר אלה הדברים וכו' תקי"ב לפ"ק

שלום אל ידידי וחבירי גאון וקדוש איש אלקים וכו' מוהר"ר אברהם פאדלוסקער שיחי' לנצח

חס לי' לאבא דאברהם מה שכתב אלי אני. לא כן אנכי עמדי ארדוף אותם ואשיגם עד לא יוכלו קום למען הש' ולמען השלום יהיה כבוד קדשו בצותא אתנו ויצא בצבאותני ואז נקדש ה' בכבודו ומלאה הארץ דעה את ה' דברי ידיך חבירך ורבך ישראל בעש"ט מטלוסט.

[השווה הסגנון הדומה בכל למכתבי הגניזה דידן. — ד. צ. ה.].

עבר זמן מה והענין כמעט שנשתכח מלבי. והנה אחת ממכירותי תוך כדי

שיחה ספרה לי ענין זה: אחד מקרוביה, חסיד עשיר מקרימינצוג [הוא ר"ש גור-ארי' — ד. צ. ה.] זכה וקנה אוצר יקר — אסיפת אגרות של הבעש"ט ותלמידיו. החסיד שלם סכום רב בעד הכתבים. ואחר שהגידה לי, שהחסיד מתאכסן עכשיו עם הכתבים אצלה, נזדרזתי ומהרתי לדירתה, כדי לראות אותם הכתבים. גם הבטחה קבלתי הימנה, שהיא תסייע לי אצל אותו החסיד שירשני להכין לי העתקה מן הכתבים. וכן היה המדובר אלי עם החסיד בעצמו, עוד קודם שפתח את המזודה להעביר את כל טובו לעיני. אבל אך הספיק להראות לי אגרות אחדות, אמרתי לו שאל יטריח א"ע להראות לי גם הנשארות, כי אני מוותר כבר גם על חפצי לראותן וגם על העתקתן, מפני שלדעתי כולן מזוייפות הן. הכרתי באגרות ההן, שהן מבית החרושת של המו"ס שפירא. אח"כ נתחרטתי אמנם שלא הייתי זהיר בלשוני, מפני שהרבה צער גרמתי לאותו האיש בדבריי וכמעט שהבאתיו לידי חולשת דעת: הוא — שילם בעד אוצרו סכום גדול, אם אני טועה — קרוב לעשרת אלפים רובל. הוא שלם אולי יותר מכפי יכולתו, וכבר עשה לו התכנית לחלוקת הכתבים: קצתם החליט ליתן במתנה להרבי שלו מלוי-באוויטש, קצתם יכין מהם העתקה וישלח דורון לצאצאיו של ר' ישראל מריז'ין ועוד ועוד — והנה בא אני ומחליט בודאות גמורה שהכתבים הם מזוייפים.

עבר עוד זמן מה ואירע לי לקרא ידיעה מפורטת בעתונים: הרביים ממשפחת הריזינאי, היושבים בוינה, פרסמו כתבים חשובים שנמצאו בארכיון בעיר כירסון, הכתבים היו שייכים להריזינאי ומוצאם מן הבעש"ט, מזמן שקודם להתגלותו ואחר התגלותו.

ומסופר היה בעתונים בנוסח זה בקירוב: כשתפסה הממשלה הרוסית להריזינאי, עשו אצלו בדיקה ולקחו את הכתבים והאגרות שנמצאו בדירתו. ולאחר שעקר הריזינאי, כידוע, מן התפיסה וברח לחו"ל, מסרה הממשלה את הכתבים יחד עם תיקו לארכיון. שם היו מונחים עד שנמצאו בשעת הריבולוציא. הדבר נודע ליהודי עשיר מקרימינצוג והוא קנה אותם הניידות, עשה מהן העתקה...

ע"כ דברי כהנא, שאינם זקוקים לפירושים.

אותו שפירא הוא שמכר להרב פרופ' ש. אסף ז"ל כמה אגרות והלה הדפיסן אח"כ ב"התור" (תרפ"ג, גליון 10) וניירם של אגרות אלו נשלח אח"כ ע"י ד"ר א. שבדרון [= שרון] לבדיקה חימית, שהעלתה כי נייר חדיש הוא.

גם הגביר החסיד ר' יוסף הורנשטיין ז"ל קנה כמה מכתבים אצל הזיפן דנן בסכומים פנטסטיים. אך כשראה אח"כ, שהמכתבים פרים ורבים אצל הזיפן מיום ליום, התחיל לחשוד והכיר בזיופם. כך שמעתי מפי ר' ליפא שוואגר הי"ו (נאמן בית הוסאטין וסוחר נודע בספרים עתיקים ומומחה בכתבי-יד), ששמע זאת מפי ר' יוסף ה"ש בהיותם בווינא בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה.

[כשהובאו הכתבים לאדמו"ר מהוסאטין זצ"ל, אמר ר' ליפא הנ"ל להאדמו"ר, כי לדעתו מזוייפים הם והרצה לפניו את הוכחותיו, על סמך חתימות אנשים דבעלמא דקשוט, ושתיק לי הרבי — ד. צ. ה.].

שמו הפרטי של מר שפירא הזה היה נפתלי צבי, ומכונה בפי כל הערשע לע. תושב

עוד בזמן שהותו של שליח האוניברסיטה בגרמניה בשנת 1949, הסתננו אליו ידיעות על ריכוזי ספרים גדולים באוסטריה, מרכוש יהודי שדוד, שהובאו בסוף המלחמה מגרמניה. בבקרו בווינה, מטעם Jewish Cultural Reconstruction בקיץ 1949, מצא השליח סמוכין לידיעה זו, אך התנאים טרם איפשרו פעולה מקיפה לשם הצלתם. הידיעות של אז רמזו כבר על שני ריכוזי ספרים גדולים, אחד בווינה ואחד בקלגנפורט. למרות הקשיים המיוחדים של אותו הזמן, עלה בידי האוניברסיטה להוציא מרשויות אוסטריה בווינה, בשיתוף פעולה עם הקהילה היהודית והסוכנות היהודית, ספרים לאלפים וביניהם חשובים מאד, ולהעבירם לירושלים. פעולה זו הצליחה בעיקר משום שהספרים הללו היו מרוכזים במקום נפרד ולא היו נספחים לריכוזי הספרים הגדולים שעליהם נדבר להלן.

סיבה נוספת להצלחת הפעולה היא, שהספרים הנדונים היו ברובם המכריע עבריים והספרנים האוסטרים לא מצאו חפץ בהם. בקיץ 1950 נשלח, מטעם J. C. R. על יסוד הידיעות המהימנות שנתקבלו, שליח מיוחד לווינה. השליח, ד"ר לוונטאל, חקר אצל הנוגעים בדבר בכמה מקומות באוסטריה והביא משם ידיעות חשובות ומפורטות למדי, אם כי מחמת תנאי אוסטריה לא הגיעו לידי שלימות. הדו"ח של הד"ר ל. אישר את הידיעות הקודמות ואף הוסיף עליהן. לפי דו"ח זה עלה מספר הספרים הנמצאים במחסני השלטונות האוסטריים ל-300.000 בערך. מהם כ-50.000 בהשגחת עיריית קלגנפורט וכ-250.000 בהשגחת עיריית וינה. רבים מהספרים שראה הד"ר ל. במחסני וינה, ואשר כמה מהם בדק מקרוב, נשאו סימני בעלות יהודית פרטית וציבורית. הוא בא לידי מסקנה שרובם של הספרים באים ממקורות הבאים:

* מתוך דו"ח הסודי בשעתו, על מסע הצלת רכוש תרבותי יהודי באירופה של משלחת (י. ל. ביאלר ושל. שו.נ.מ.) מטעם משרד הדתות והאוניברסיטה העברית בתשי"ג: איטליה, אוסטריה, יוגוסלביה, הולנד. עם מסע שני כנ"ל בתחילת תשט"ו, אשר כתוצאה ממנו מניחים שחלק מרבע מיליון הספרים יובאו בקרוב לישראל מחינא, יש חשיבות יתר לדברים. כמה פרטים ושמות עדיין אינם ניתנים לפירסום.

אודיסא. היה אז בגיל העמידה. אנשים שהכירוהו אישרו בפניי את פרצופו הרוחני, המתואר במאמרו של כהנא: בעל כשרונות, "חברה'מן" גדול, "ידען" גדול ולמדן קטן, רמאי, "בלאפער" וכיו"ב. רוסית לא ידע. אביו של הערשעלע דנן, ר' ישראל שפירא, היה מנכבדי ק"ק מקארוב, שבה כיהן ברבנות הרה"ג וו"ח ר' לוי גרוסמן שליט"א, שהכיר את הזייפן מביקוריו אצל אביו. ר' ישראל שפירא בעצמו התלונן על בנו עוד לפני פירסום הגניזה בפני הרב גרוסמן על שעוסק הוא במעשי "קונצים" כגון אלו.

"מיד בשמעי באותה תקופה שהערשעלע הוא שמוכר את הכתבים, היה ברי לי שמזוייפים הם — אמר לי הרב גרוסמן — כי הכרתיו היטב". גם מגזע היחס היה הערשעלע דנן: בן בתו של ר' ישעי' שו"ב מאדעס ז"ל, מח"ס "תיקוני הזבח" (על טריפות), "אסיפת אמרים" (ליקוטי אמרות חסידיות על תהלים) ו"יסוד העבודה" (ליקוטים חסידיים על סדור התפלה). ר' ישעי' שו"ב היה נחשב לאחד המיוחד בגדולי חסידי סדיגורא. למדן מופלג ובעל שמועה נפלא בסיפורי חסידים. כמדומני שזכה להיות גם אצל אדמו"ר מרוזין זצ"ל. נפטר במלחמת העולם הראשונה בשיבה מופלגת. מצד אביו היה הערשעלע גינו של ר' משה דוד גוטמן ז"ל, הגבאי הנודע של אדמו"ר מהרא"י מסדיגורא זצ"ל [בזה סרה התמיהה מנין להזייפן הבקאות והידיעה בסיפורי חסידים, כי שמעם למכביר בבית הוריו וזקניו].

דוד צבי הילמן